

Bólya Anna Mária

A Guerra-tanítvány Nádasi Ferenc képe Péter László visszaemlékezései alapján

Patrizia Veroli Milloss-kutató révén találtunk rá a Francesca Falcone által kezelt olaszországi Guerra-hagyatéokra. A hagyatékban lejegyzett balettek is vannak, például a *Havasi Gyopár*, amelyet Olaszországban rekonstruáltak is. E tanulmányban azonban Nicola Guerra pedagógusi örökségéhez kapcsolódó témát körvonalazunk, hiszen Milloss Aurélnak és Nádasi Ferencnek is tanára volt. Mindkét személyiség, de különösen a később államosított és az Állami Balettintézetbe bevont Nádasi Stúdió alapítójának táncoktatási öröksége kihatott a teljes magyar táncéletre. Nádasi keze alól került ki a nagy balettművész-generáció (például Lakatos Gabriella, Fülöp Viktor stb.), de még az akkori modern táncot propagáló Jeszenszky Endre és más jelentős táncosok/oktatók is. Nádasi örökségét a magyar táncművészetben nehéz lenne túlbecsülni. Az ő személyiségét vázolja fel Péter László, a milánói Scala és a nápolyi San Carlo színházak volt balettmestere, a Magyar Állami Operaház címzetes magántáncosa. Péter László Nádasi tanítványaként érzékletes képet ad Nádasi különleges táncoktatói kvalitásairól.

215

Oral history: Nádasi Ferenc képe Péter László visszaemlékezései alapján

Az oral history, az elbeszélt történelem ismérve nem feltétlenül az írásbeliség és az írott történetiség teljes hiánya. Az oral history olyan többletet hordoz, amely csak élőbeszéddel adható át. A hangszín, a hanglejtés és más metakommunikációs csatornák mind olyan széles körű kommunikatív értékkel rendelkeznek, amelyek egy forrást bizonyos aspektusból sokkal informatívabbá tesznek az írott szövegeknél.¹

Sajátos esete ennek egy *táncoktató* portréjának megrajzolása. Ha a szóösszetétel második tagjával kezdjük: egy tanár személyiségének megértéséhez a tanítványok visszaemlékezései adhatják meg az igazi kulcsot. Az igazán jó tanár személyisége révén mindig nevel is egyben, tehát jellemének egy része ott van az interjúalanyban is valamilyen módon: a látásmódjában, fogalmazásmódjában, véleményalkotásában. A tánc pedig önmagában is rendkívül különleges eset, hiszen a szavak nélküli művészet személyes volta, a test mozgásának művészete még az oral history által is nehezen megragadható. Mondhatnánk, hogy a „moving history” vagy a „dancing history” tudná ezt igazán átadni – és valóban: az interjúk alatt táncmozdulatok is előkerültek.

Nádasi Ferenc (1893–1966) jelentőségét a magyar táncéletre nehéz lenne túlbecsülni. Nádasi ismerte az orosz baletthagyományt, Gyagilev együttesének tagjait, és Oroszországban Enrico Cecchetti révén az olasz stílusban is jártasságot szerzett.

¹ PORTELLI, Alessandro: *What makes oral history different = Oral history, oral culture, and Italian Americans*. Szerk. GIUDICE, Luisa D., New York, Palgrave Macmillan, 2009, 21–30.

A tehetséges és a legjobb tánciskolákat megjárt Nádasi az első magyarok között volt, akiket Guerra szerződtetett az Operához. Ezután mintegy másfél évet tanult Guerránál az első világháború kitöréséig. Nádasi hosszabb külföldi tartózkodásai során mindig felkereste a legjobb tánciskolákat, és órákat vett, így Magyarországra való visszatérése után, 1936-ban olyan kiváló iskolát tudott nyitni, ahol valóban Oroszország – és közvetve egész Európa – baletthagyományának legjavát adhatta át növendékeinek. Rákövetkező évtől már az Operaháznál is balettmesterként dolgozott. Felbecsülhetetlen mértékű oktatói munkáját, amelyet még a második világháború alatt is folytatott, iskolájának 1949-es államosítása törte meg. Az Állami Balettintézet Nádasi szakmai eredményeinek alapot adta és a Nádasi Balett Stúdió helyszínén jött létre. Az Állami Balettintézet igényt tartott Nádasi munkájára, a nem túl kedvező légkörben 1963-ig oktatót. Kezei közül olyan táncosok kerültek ki, mint Lakatos Gabriella, Kun Zsuzsa, Pártay Lilla, Fülöp Viktor, Róna Viktor, de a megalakuló Pécsi Balett koreográfusa, Eck Imre és első táncosainak nagy hányada is Nádasi-tanítvány volt. Jeszenszky Endre, aki később a magyarországi moderntánc- és jazztánc tanárok nagy részét nevelte ki, szintén Nádasinál tanult. Látható tehát, hogy még a magyarországi moderntánc-élet fejlődése is közvetlen neki köszönhető.²

Péter László tehát oktatói családfáját Nádasi révén Guerráig vezetheti vissza, így a nagy hatású táncoktató szakmai személyisége valahol minden bizonnyal tetten érhető történeteiben. A táncos-táncoktató-koreográfus a milánói Scala és a nápolyi San Carlo színházak volt balettmestere, a Magyar Állami Operaház címzetes magántáncosa, koreográfus, balettmester, a Magyar Táncművészeti Egyetem Életmű Elismerésének birtokosa.³

Péter László 1952-től járt Nádasi Ferenc óráira. Visszaemlékezése alapján Nádasi kiváló táncpedagógus volt, aki a növendékekből valóban művészeket nevelt. A tanári stílus fontos lenyomata egy oktató személyiségének. A tehetség sokszor olyan hátteret és alapot ad, amely kiegyensúlyozott emberi légkört tesz lehetővé. Péter László elmondása szerint a scalabeli oktatói működésének elején a vezető behívatta és neki szegezte a kérdést: „Mondd el nekem, hogy te mit csinálsz! Hogy lehet, hogy már egy hónapja itt vagy, és még mindig senki nem nyújtott be panaszt ellened?” A Scalában több „kész” balett-táncos is bejárt Péter óráira, melyekről sokat elmond, hogy a legendás tehetségű Carla Fracci is rendszeresen részt vett rajtuk.⁴

Péter László szerint Nádasi órái rendkívül minimalisták voltak. Nem volt bőbeszédű, inkább mozgásban fejezte ki magát. Órái letisztultak, módszeresek és nagyon nehezek voltak, technikailag magas követelményeket állított. Megmutatott, elmagyarázott minden egyes lépést, amit újonnan tanított. Látszott rajta, hogy ő maga is egy nagyon jó technikájú táncos volt. Pontos és mély szakmai tudását képes volt átadni, elmagyarázni a növendékeinek, amire csak kevés mester képes. Ezeket az egyszerűen

² BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor: *A Nádasi Balett Stúdió, 1937–1949 = Zempléni Múzsza*, 2012, 3. sz., 64–67.

³ *Koreográfus-Évfordulók (KÉK). Neves koreográfusok és mesterek évforduló-sorozata. A Magyar Táncművészeti Egyetem szimpóziuma Milloss Aurél, Szabó Iudán és Nádasi Ferenc munkásságáról.* Szerk. KAVECSÁNSZKI Máté – BÓLYA Anna Mária – KÖVÁGÓ Zsuzsa, Absztraktfüzet, Bp., Magyar Táncművészeti Egyetem, 2018.

⁴ BÓLYA Anna Mária: *Interjú sorozat Péter Lászlóval.* Kézirat, 2018–2020.

felépített órákat viszont rendkívül változatosan tartotta, mindennap másra fektette a hangsúlyt.⁵

Nádasi különleges képessége volt, hogy minden növendékéről kinetikus profil volt a fejében. Személyre szabottan tudta, hogy mit kell mondania ahhoz, hogy a mozdulatot javítani tudja. Mindenki határait ismerte, és azon túl már nem terhelte, továbbá magas fokú mozdulati tematikus képessége volt. Precízen tudta azt is, hogy miben kell vezetni a növendékeket, és miben érdemes már szabadon saját akaratukra hagyni őket. Magasabb szinten, amikor a stílus megengedte, „szabadon hagyta hibázni” növendékeit, így alakultak ki egyes nagy táncosok máig ismert jellegzetes mozdulati stílusai. Péter László saját elmondása szerint ezt a megközelítést maga is igyekezett alkalmazni oktatói gyakorlatában.⁶

A jó oktató felismeri a kiemelkedő tehetséget. Ez nyilvánvalónak tűnik, ugyanakkor sajnos ismerünk rossz példákat is. Előfordul, hogy a középszerű oktató megakadályoz egy tehetséges növendéket a kiemelkedésben féltékenységből vagy más hasonló negatív emberi tulajdonságból kiindulva. Az igazán nagy tehetségek sokszor elűnnek a közösségtől, valamilyen egészen mások, lazák. A keretek közé szorított, túlságosan „kockás” fegyelem az ilyen tehetségeknek nem tudott fejlődést biztosítani, így a pályán sok tehetséges fiatal került süllyesztőbe. Nádasi ezzel szemben képes volt felismerni, hogy melyik növendéket miben hagyja „hibázni”.

Egy oktatónak, pedagógusnak számolnia kell azzal, hogy a különböző szinteken egész más oktatási módszerekre és tartalomra van szükség. Elengedhetetlen precízen ismerni a növendék életkori sajátosságait és a megtanítandó anyagot, hiszen a jó tanár két legfőbb ismérve, hogy érti a szakmát, és képes átadni is azt. Nádasi rávezette tanítványait a tudatos munkára és az izmok helyes és gazdaságos működtetésére.⁷

Érdekes adalék, hogy a Péter Lászlóval való beszélgetések során mindig felmerült a spanyol tánc témája, mely láthatóan máig foglalkoztatja őt. Rendkívüli lenyomatot hagyott benne Antonio Gadesszel való ismeretsége. Ez a témakör közvetlen kapcsolódási pontot teremt Guerrához is, ugyanis Nádasi spanyoltánc-tudása Guerrától származott, aki tökéletesen birtokolta a stílust. A Carmen balettbetéteinek koreografálásánál ez a tudás Nádasinak nagy segítségére volt.⁸

Péter László szavaiból egy nagyon fontos táncművészi-koreográfusi jellemző rajzolódik ki: Nádasi koreografálási stílusa a zenéből indult ki, a zenét használta ihlető forrásként. Azért kiemelendő e jellemző, mert a mai táncosképzésben nagy hiányosság mutatkozik a muzikalitás fejlesztésének területén. A legmagasabb szinten, a Magyar Táncművészeti Egyetemen mára teljesen visszaszorult a gyakorlati jellegű zenei képzés, amely a saját zenei élményen keresztül ülteti át a növendékbe a muzikalitás iránti

⁵ *Koreográfus-Évfordulók (KÉK). Neves koreográfusok és mesterek évforduló-sorozata. A Magyar Táncművészeti Egyetem szimpóziuma Milloss Aurél, Szabó Iván és Nádasi Ferenc munkásságáról.* Szerk. KAVECSÁNSZKI Máté - BÓLYA Anna Mária - KÖVÁGÓ Zsuzsa, Absztraktfüzet, Bp., Magyar Táncművészeti Egyetem, 2018.

⁶ BÓLYA Anna Mária: *Interdiszciplináris kitekintések a táncról.* Tanjegyzet, Bp., Magyar Táncművészeti Egyetem, 2018. BÓLYA Anna Mária: *i. m.* (2018–2020)

⁷ BÓLYA Anna Mária: *i. m.* (2018–2020) GYARMATI Zsófia - MACHER Szilárd: „A tánc csillagai lettek...” Az Állami Balett Intézet első végzős évfolyama. Bp., Magyar Táncművészeti Főiskola, 2015.

⁸ BÓLYA Anna Mária: *i. m.* (2018–2020)

igényességet. Pedig ismert, hogy „a zene pontosan megmond mindent. A muzikalitás a jó koreográfus ismérve.”⁹ Úgy tűnik tehát, hogy a zene iránti tisztelet a jó tanárok szemléletéből szűrődött át a koreográfus hitvallásába.¹⁰

Guerra-portré

A korszak balett-táncosainak helyzetéből tudhatjuk, hogy a balettoktatás még az akkoriban kiváló Guerra esetében is tartalmazott katonás elemeket, és nagy részét tette ki a formális tartalomoktatás, vagyis az „idomítás”. Guerra pozitívuma elsősorban a rendkívüli – jó értelemben vett – fegyelem és a magas technikai követelményrendszer volt, ahogy ez a történeti adatokból leszűrődik. Kiválósága és reputációja a következőkből táplálkozott:

1. Igen nagy fegyelmet tartott az együttesben.
2. Nagyon szigorúan vette a próbákat.
3. A klasszikus olasz iskola alapján tanított.
4. Maga is kitűnő táncos volt, és így nagy tiszteletnek örvendett.¹¹

A tánc folyamatának, illetve az előadásnak – ahol a táncos és közönsége megteremtik a kapcsolatot egymással – egy érdekes aspektusa az érzés, amit a táncos mozdulatai indukálnak a nézőkben. Ez tulajdonképpen az előadás, a művész egyik célja. Fontossága ellenére eddig viszonylag kevésbé vizsgált területről van szó, ellentétben a zenével, ahol a befogadó élményét számos szempontból áttekintették már. Christensen és munkatársai úgy találták, a köríves mozdulatok pozitívabb érzéseket váltanak ki a nézőkből, mint hiányuk. Érdekes, hogy talán erre adott reakcióként a Covent Garden táncosai változtattak a mozdulataikon a korábbi gyakorlatukkal szemben.¹² A kutatók arra is rámutattak, hogy a nézőben akkor lesz az előadáshoz való viszony egyértelműen pozitív, ha a táncost autentikusnak találja, ha a megjelenített érzés és élmény az előadó által is átélt és hiteles. Tehát ismét fontos szerepet kapnak a technikán és annak tökéletesítésén túl a művész érzései, azok kifejezése, megélése, közvetítése.¹³

⁹ Uo.

¹⁰ BÓLYA Anna Mária: *Zenei kurzustartalmak – elmélet és gyakorlat összhangja = Tánc és módszer. Táncművészeti kutatások*. Szerk. BÓLYA Anna Mária, Bp., MMA MMKI, 2021, 45–47. BÓLYA Anna Mária: *i. m.* (2018–2020).

¹¹ Vö.: PÓNYAI Györgyi: *A klasszikus balettművészet helyzete, premierek és sajtóreflexiók a budapesti Operaházban Nicola Guerra munkássága idején (1902–1915) = Auróra 3–4. – A magyarországi balett születése. A Magyar Királyi Operaház megnyitásától Guerra Miklós érkezéséig. Magyarországi balettművészet Nicola Guerra alkotói munkásságának idején*. Szerk. BÓLYA Anna Mária, Bp., MMA MMKI, 2024, 121–168. BÓLYA Anna Mária – GYÖRFFY Ágnes: „Les petits rats” – a művésztől a szórakoztatás felé: a „balettpatkányok” korszaka és hatásuk a mai balett-termek világára. = *Auróra 3–4. – A magyarországi balett születése. A Magyar Királyi Operaház megnyitásától Guerra Miklós érkezéséig*. Szerk. BÓLYA Anna Mária, Bp., MMA MMKI, 2024, 65–92.

¹² CHRISTENSEN, Julia F. – GOMILA, Antoni – GAIGG, Sebastian B. – SIVARAJAH, Nithura – CALVO-MERINO, Beatriz: *Dance expertise modulates behavioral and psychological responses to affective body movement = Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 2016, 8. sz., 1139–1147. CHRISTENSEN, Julia F. – POLLICK, Frank E. – LAMBRECHTS, Anna – GOMILA, Antoni: *Affective responses to dance*. = *Acta Psychologica*, 2016, 168. sz., 91–105.

¹³ Pártay Lilla így nyilatkozott Nádasi pedagógusi személyiségéről: a tánc szerelmét el tudta ültetni növénydékeiben. *Nádasi Ferenc 1893–1966*. Szerk. NÁDASI Myrtil, Bp., Magyar Táncművészeti Főiskola, 1993. BÓLYA-GYÖRFFY: *i. m.* (2024)

Történeti szempontból összefoglalóan az világlik ki a Guerra-Nádasi-Péter oktatói vonal rövid feltérképezéséből, hogy Guerra nagyszerű alapot adott a balettktatásnak, egyfajta fegyelmi keretbe és technikai keretrendszerbe foglalva a balett-táncosok képzését. Nádasi később ehhez új elemeket adott hozzá: a növendék pontos kinetikus ismeretét és művészi kvalitásának kifejezési lehetőségeit.

Irodalomjegyzék

- BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor: *A Nádasi Balett Stúdió, 1937-1949 = Zempléni Múzsá, 2012, 3. sz., 64-67.*
- BÓLYA Anna Mária – GYÖRFFY Ágnes: *„Les petits rats” – a művészettől a szórakoztatás felé: a „balettpatrányok” korszaka és hatásuk a mai balett-termek világára. = Auróra 3-4. – A magyarországi balett születése. A Magyar Királyi Operaház megnyitásától Guerra Miklós érkezéséig. Szerk. BÓLYA Anna Mária, Bp., MMA MMKI, 2024, 65-92.*
- BÓLYA Anna Mária: *Interdiszciplináris kitekintések a táncról. Tanjegyzet, Bp., Magyar Táncművészeti Egyetem, 2018.*
- BÓLYA Anna Mária: *Interjú sorozat Péter Lászlóval. Kézirat, 2018-2020.*
- BÓLYA Anna Mária: *Zenei kurzustartalmak – elmélet és gyakorlat összhangja = Tánc és módszer. Táncműszertani kutatások. Szerk. BÓLYA Anna Mária, Bp., MMA MMKI, 2021, 45-47.*
- CHRISTENSEN, Julia F. – GOMILA, Antoni – GAIGG, Sebastian B. – SIVARAJAH, Nithura – CALVO-MERINO, Beatriz: *Dance expertise modulates behavioral and psychological responses to affective body movement = Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance, 2016, 8. sz., 1139-1147.*
- CHRISTENSEN, Julia F. – POLLICK, Frank E. – LAMBRECHTS, Anna – GOMILA, Antoni: *Affective responses to dance. = Acta Psychologica, 2016, 168. sz., 91-105.*
- GYARMATI Zsófia – MACHER Szilárd: *„A tánc csillagai lettek...” Az Állami Balett Intézet első végzős évfolyama. Bp., Magyar Táncművészeti Főiskola, 2015.*
- *Koreográfus-Évfordulók (KÉK). Neves koreográfusok és mesterek évforduló-sorozata. A Magyar Táncművészeti Egyetem szimpóziuma Milloss Aurél, Szabó Iudán és Nádasi Ferenc munkásságáról. Szerk. KAVECSÁNSZKI Máté – BÓLYA Anna Mária – KÓVÁGÓ Zsuzsa, Absztraktfüzet, Bp., Magyar Táncművészeti Egyetem, 2018.*
- *Nádasi Ferenc 1893-1966. Szerk. NÁDASI Myrtil, Bp., Magyar Táncművészeti Főiskola, 1993.*
- PÓNYAI Györgyi: *A klasszikus balettművészet helyzete, premerek és sajátreflexiók a budapesti Operaházban Nicola Guerra munkássága idején (1902-1915) = Auróra 3-4. – A magyarországi balett születése. A Magyar Királyi Operaház megnyitásától Guerra Miklós érkezéséig. Magyarországi balettművészet Nicola Guerra alkotói munkásságának idején. Szerk. BÓLYA Anna Mária, Bp., MMA MMKI, 2024, 121-168.*
- PORTELLI, Alessandro: *What makes oral history different = Oral history, oral culture, and Italian Americans. Szerk. GIUDICE, Luisa D., New York, Palgrave Macmillan, 2009, 21-30.*